

ПРО ПОНЯТТЯ Й РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

CONCEPT AND ROLE OF CRIMINAL LAW POLICY IN UKRAINE POLICY IN THE FIGHT CRIME

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті розглядається питання визначення поняття «кримінально-правова політика». Здійснюється аналіз наукових поглядів щодо визначення поняття кримінально-правової політики. Обґрунтовується ключова роль кримінально-правової політики в системі політики України у сфері боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: політика у сфері боротьби зі злочинністю, кримінально-правова політика, кримінально-правова політика як напрям діяльності, кримінально-правова політика як галузева наука, роль кримінально-правової політики.

В статье рассматривается вопрос определения понятия «уголовно-правовая политика». Осуществляется анализ научных взглядов на определение понятия уголовно-правовой политики. Обосновывается ключевая роль уголовно-правовой политики в системе политики Украины в сфере борьбы с преступностью.

Ключевые слова: политика в сфере борьбы с преступностью, уголовно-правовая политика, уголовно-правовая политика как направление деятельности, уголовно-правовая политика как отраслевая наука, роль уголовно-правовой политики.

The article discusses the definition of «the criminal law policy». The scientific views on the definition of the criminal law policy are analyzed. Key role of the criminal law policy in the policy of Ukraine in the fight against crime is proved.

Key words: policy in the fight against crime, criminal law policy, criminal law policy as an area of activity, criminal law policy as a branch of science, role of the criminal law policy.

Постановка проблеми. Політика у сфері боротьби зі злочинністю, будучи складовою загальної правової політики держави, включає в себе комплекс заходів від профілактики й запобігання злочинів до виконання покарань. Складовими частинами політики у сфері боротьби зі злочинністю є кримінально-правова, кримінальна процесуальна, кримінально-виконавча й кримінологічна (профілактична) політики. Кожен з названих елементів спрямований на реалізацію спільної мети – зниження рівня злочинності, однак наділений своїм власним комплексом заходів і методів, які виступають механізмами досягнення названої мети. Роль «фарватера» в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю належить кримінально-правовій політиці, оскільки саме вона формулює поняття злочинного й окреслює його межі, чим визначає спрямованість інших складових підсистем політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Метою статті є визначення поняття кримінально-правової політики й з'ясування її ролі в системі політики боротьби зі злочинністю.

Вклад основного матеріалу. Як справедливо відзначає П.Л. Фріс, кримінально-правова політика (з точки зору доктринального осмислення) є найбільш розробленою складовою, оскільки є об'єктом дослідження вже більше 100 років [1, с. 562]. Саме професор П.Л. Фріс у своїй докторській дисертації на тему «Кримінально-правова політика України» комплексно дослідив поняття кримінально-правової політики, історію її формування й розвитку, проблеми її реалізації тощо [2]. Крім того, П.Л. Фріс разом зі своїми учнями продовжує свою плідну роботу в рамках названої теми й без перебільшення заслуговує на звання керівника наукової школи з дослідження проблем політики у сфері боротьби зі злочинністю загалом і кримінально-правової політики зокрема.

Цитуючи Ю.А. Пономаренка, слід зазначити, що дослідження проблем кримінально-політичного характеру розпочалося задовго до того, як відповідну правову категорію почали вживати в юридичній літературі. Водночас автор звертає увагу на те, що тільки в XIX ст. поняття «кримінально-правова політика» почало викристалізу-

ватися з окремих філософських учень і перейшло в лона правової науки. При цьому вивчення тогочасних кримінально-правових джерел дає підстави для висновку, що в них в цілому було сформовано розуміння цього поняття, підтримуване більшістю європейських правознавців. Воно полягало в розгляді кримінально-правової політики як самостійної галузі науки або частини іншої галузі (кримінального права, кримінальної соціології, кримінології тощо), завданням якої є не догматичний аналіз чинного законодавства, а опрацювання напрямків його розвитку *de lege ferenda* [3, с. 156].

Не вдаючись в детальний аналіз історії розвитку кримінально-правової політики як явища на сторінках праць зарубіжних вчених, не можна не згадати перше на теренах вітчизняної науки ґрунтовне дослідження проблем кримінальної політики, здійснене М.П. Чубинським [4], погляди якого отримали подальше продовження й розвиток в дослідженнях сучасних авторів.

На сьогоднішній день в кримінально-правовій літературі існують різноманітні дефініції поняття «кримінально-правова політика».

Ю.А. Пономаренко слідом за багатьма правниками тлумачить кримінально-правову політику як багатогранне явище. Перш за все, вчений вважає, що її слід розглядати як певний вид діяльності держави з протидії злочинності з використанням засобів кримінального права. Це так зване вузьке трактування досліджуваного поняття, яке не включає в себе протидію злочинності з використанням інших засобів: організаційних, економічних, культурних, адміністративних, кримінологічних, процесуальних та ін. Крім того, кримінально-правова політика – це ще й відповідна галузь науки, яка має предметом свого дослідження вказаний вид діяльності. Нарешті, терміном «кримінально-правова політика» з певними застереженнями може означатися й відповідна навчальна дисципліна, що викладається студентам деяких вузів [5, с. 139].

До прикладу, в Навчально-науковому Юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника студентами освітнього рівня «Магістр» вивчається навчальна дисципліна «Криміналь-

но-правова політика в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю), а паралельно з нею викладаються також такі дисципліни, як: «Кримінально-виконавча політика», «Кримінальна процесуальна політика», «Кримінологічна політика» тощо.

В.І. Тюнін стверджує, що в даний час кримінально-правову політику можна розглядати як частину кримінальної політики, яка представляє собою напрямок діяльності законодавчих і правозастосувальних органів у виробленні загальних положень кримінального законодавства, криміналізації й декриміналізації діянь, розробці видів і розмірів покарань у санкціях конкретних складів злочинів [6, с. 6]. При цьому вчений кримінально-правову політику держави називає «суб'єктом формування кримінальної політики», що свідчить про її головну й визначальну роль у системі політики в сфері боротьби зі злочинністю щодо інших її складових.

А.А. Митрофанов у своїй дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація» приходять до висновку, що поняття «кримінально-правова політика» необхідно розуміти в широкому й вузькому значеннях. У широкому значенні цим поняттям охоплюється загалом здійснення протидії злочинності з використанням засобів кримінальної репресії. У вузькому ж значенні кримінально-правова політика саме і є політикою протидії злочинності з використанням засобів матеріального кримінального права [7, с. 11].

О.В. Єліфанова визначає кримінально-правову політику як частину державної політики, яка спрямована на протидію злочинності для захисту особистості, власності, держави й інших охоронюваних кримінальним законом об'єктів (інтересів) від злочинного посягання [8, с. 73].

У контексті аналізу складових частин структури політики у сфері протидії злочинності О.Д. Максимів дає визначення кримінально-правової політики. На її думку, кримінально-правова політика як системоутворюючий елемент політики у сфері протидії злочинності є напрямом діяльності державних органів і суспільства з протидії злочинності кримінально-правовими заходами, а також сукупністю основоположних, керуючих ідей, які визначають зміст кримінально-правових норм й інститутів [9, с. 47].

Найбільш повним і таким, що відображає суть поняття «кримінально-правова політика», є його визначення корифеями науки кримінального права – В.І. Борисовим і П.Л. Фрісом, які пропонують кримінально-правову політику розуміти як системоутворюючий елемент політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, що розробляє стратегію й тактику, формулює основні завдання, принципи, напрями й цілі кримінально-правового впливу на злочинність, виробляє засоби їх досягнення й виражається в нормах законодавства про кримінальну відповідальність, практиці їх застосування, рішеннях офіційного тлумачення Конституційним Судом України кримінально-правових норм, постановках Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з питань застосування спеціалізованими судами законодав-

ства про кримінальну відповідальність, судових рішеннях Верховного Суду України з приводу неоднакового застосування норм матеріального права (складові кримінально-правової політики) [10, с. 28–29].

Одночасно П.Л. Фріс розглядає кримінально-правову політику як галузеву науку кримінально-правового циклу, що вивчає потреби держави у сфері охорони найважливіших суспільних відносин, благ та інтересів особи засобами кримінально-правового впливу за допомогою притаманних їй методів криміналізації й декриміналізації, педалізації й депеналізації, розробляє пропозиції щодо законодавчого забезпечення задоволення цих потреб [11, с. 19].

Визначена кримінально-правова політика як галузева наука разом із кримінально процесуальною, кримінально-виконавчою й кримінологічною (профілактичною) політикою як галузевими науками формують міжгалузеву науку політики у сфері боротьби зі злочинністю. А оскільки всі складові політики у сфері боротьби зі злочинністю є науками кримінально-правового циклу, то зрозуміло, що їх завдання знаходяться в єдиній спільній системі координат «злочин і покарання», однак кожна з названих складових має свої методи досягнення спільної мети – зниження рівня злочинності.

Досягнення очікуваних наслідків у боротьбі зі злочинністю можливе лише за умови чіткої взаємодії між усіма елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю. Завдяки провідному місцю й ролі, яку відіграє кримінально-правова політика, вона в основному визначає «обличчя» політики у сфері боротьби зі злочинністю в цілому. Це в жодному разі не принижує значення й роль інших елементів (складових). Однак, як у кожній системі (а політика у сфері боротьби зі злочинністю є відповідною системою, що характеризується всіма ознаками системи), щось має бути головним, визначальним, так би мовити, рушійною силою. У такій системі цю функцію перейняла на себе кримінально-правова політика [12, с. 29].

Висновки. Таким чином, кримінально-правова політика займає центральне місце в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю, одночасно перебуває в постійній активній взаємодії з кримінально процесуальною, кримінально-виконавчою й кримінологічною складовими політики у сфері боротьби зі злочинністю. З огляду на аналіз численних визначень поняття «кримінально-правова політика», видається за можливе окреслити окремі його іпостасі. По-перше, кримінально-правову політику доцільно розглядати як напрямок діяльності держави. По-друге, кримінально-правова політика є галузеву науку кримінального циклу. Водночас кримінально-правова політика як діяльність і як наука може виступати також предметом відповідної навчальної дисципліни. І це є третє значення такого складного й багатогранного явища, як кримінально-правова політика.

У результаті подальших наукових пошуків можуть з'явитися нові розуміння значення кримінально-правової політики, що впливатиме не лише на розвиток теоретичних досліджень, але й на практику реалізації цієї складової частини політики у сфері боротьби зі злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фріс П.Л. До розуміння змісту політики у сфері боротьби зі злочинністю та основних напрямів кримінально-правової політики / П.Л. Фріс // Вибрані праці. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. – 652 с.
2. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика України: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. / Фріс П.Л. – К., 2005. – 440 с.
3. Пономаренко Ю.А. Розуміння кримінально-правової політики в роботах криміналістів XIX – початку XX століть / Ю.А. Пономаренко // Проблеми законності. – 2011. – № 114. – С. 154–162.
4. Чубинский М.П. Очерки уголовной политики (понятие, история и основные проблемы уголовной политики как составного элемента науки уголовного права). – Х.: Типография «Печатное дело» кн. К.Н. Гагарина, 1905. – 534 с.
5. Пономаренко Ю.А. Розуміння кримінально-правової політики в працях криміналістів радянських і пострадянських часів / Ю.А. Пономаренко // Проблеми законності. – 2012. – № 118. – С. 134–141.
6. Тюнин В.И. Уголовно-правовая политика в современный период: основные тенденции и направления / В.И. Тюнин // Уголовная политика России в XXI столетии: Сб. науч. статей / Под ред. докт. юрид. наук, проф. В.И. Тюнина. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – С. 5–13.

7. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Митрофанов А.А.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2005. – 22 с.
8. Епифанова Е. В. Концепция уголовно-правовой политики России как средство управления процессом противодействия преступности / Е.В. Епифанова // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право. – 2009. – № 2 (6). – С. 72–76.
9. Максимів О.Д. Теоретичні засади політики України у сфері протидії злочинності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / Максимів О.Д. – Львів, 2016. – 334 с.
10. Борисов В.І., Фріс П.Л. Поняття кримінально-правової політики // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П.Л. Фріса та проф. В.Б. Харченка. – Івано-Франківськ – Харків, 2016. – С. 24–43.
11. Фріс П.Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних наук / П.Л. Фріс // Збірник наукових праць «Питання боротьби зі злочинністю». – 2016. – Випуск 31. – С. 3–27.
12. Борисов В.І., Фріс П.Л. Поняття кримінально-правової політики // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 15–31.

УДК 343.9

ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УКРАЇНІ

PREVENTION FROM LAUNDERING MONEY ACQUIRED IN A CRIMINAL WAY IN UKRAINE

Мудряк Т.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та криминології
Університету державної фіскальної служби України

Омельчук А.А.,

студентка
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

У статті досліджується проблематика визначення поняття відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом. Характеризуються основні причини та умови вчинення цього виду злочинної діяльності. Також аналізується специфіка відмивання «брудних коштів» та стан протидії цьому суспільно негативному явищу в Україні.

Ключові слова: відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, причини та умови відмивання «брудних грошей».

В статье исследуется проблематика определения понятия отмыывания средств, полученных преступным путем. Характеризуются основные причины и условия совершения этого вида преступной деятельности. Также анализируется специфика отмыывания «грязных денег» и состояние противодействия этому общественно негативному явлению в Украине.

Ключевые слова: отмыывание средств, полученных преступным путем, причины и условия отмыывания «грязных денег».

The aim of this article is to investigate a range of problems dealing with the definition of the concept of laundering money acquired in a criminal way. The principle reasons and conditions of committing this kind of crime are characterized. The specific character of “dirty money” laundering and the state of counteraction to this publicly negative phenomenon in Ukraine are analyzed as well.

Key words: launder money, commit a crime, criminal way, reasons and conditions.

Постановка проблеми. Актуальність тематики досліджень полягає в тому, що відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, є негативним не тільки економічним, а й соціальним явищем. Його поширення становить небезпеку для діяльності у сфері економіки, фінансової системи та валютних операцій, а також може призвести до порушення правопорядку в державі. Під час розгляду цього явища також доцільно звернути увагу, що відмивання «брудних грошей» набуло більш стрімкого поширення у період проведення соціально-економічних реформ і стрімкого спаду економіки.

Ступінь наукового вивчення проблеми визначається тим, що відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, є об'єктом дослідження багатьох вчених-правників. Цьому питанню присвячені праці Л. Аркуші, І. Мезенцевої, О. Барановського, С. Буткевича, Ю. Короткова, Р. Сопільника, Р. Сороки, С. Чернова, М. Флейчук та інших.

Мета статті полягає в аналізі визначення поняття відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, а також у виокремленні основних характерних рис та причин вчинення цього протиправного явища в Україні.

Викладення основного матеріалу. Значна кількість злочинів вчиняються з метою отримання прибутку. Відми-

вання коштів, здобутих злочинним шляхом, являє собою процес, який дає змогу приховати незаконне походження цього прибутку. Адже коли кримінальна діяльність породжує значні прибутки, злочинці знаходять різні способи здійснення маніпуляцій із коштами так, щоб не привертати увагу до діяльності, що є їх джерелом, або до осіб, які беруть участь у такій діяльності. Злочинці досягають цього шляхом приховування джерел, зміни форми або переміщення коштів туди, де менша ймовірність привернути до них увагу.

Єдиного змістовного визначення поняття «відмивання коштів» у науковій літературі немає, часто вживаються його синоніми – легалізація коштів, здобутих злочинним шляхом, «брудні гроші», злочинні прибутки. Наприклад, С.Б. Чернов під поняттям «відмивання доходів, що одержані незаконним шляхом» розуміє як зумисне надання легітимного вигляду користуванню, володінню чи розпорядженню фінансовими коштами, іншим майном [1, с. 52]. Дещо деталізоване визначення надає Ю.В. Коротков: відмиванням незаконних доходів є умисне приховування їхнього походження шляхом спотворення інформації про справжній характер доходів, джерело, місцезнаходження,